

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

DE VADER

(Fadren)

Familiedrama in 3 bedrijven

door

August Strindberg

Vertaling en bewerking: Maurits Balfoort

Toneelfonds J. Janssens

Antwerpen - 1991

Nr. 1682

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste ACHT tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel 4

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aankoopbewijs. Dit bewijs moet samen met een aanvraagkaart waarop plaats en datum(s) van opvoering werden ingevuld, minstens veertien dagen voor de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gecopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende auteursrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.

cop. 1988 Toneelfonds J. Janssens/Maurits Balfoort Erven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Personen :

Kapitein van de cavalerie, de Vader.
Erik, oppasser van de kapitein.
Dominee, schoonbroer van de kapitein.
Nöjd, wachtmeester.
Laura, vrouw van de kapitein.
Dokter.
Margaret, oude voedster van de kapitein.
Berta, dochtertje van de kapitein.

Toneelbeeld :

De ontvangkamer in de grote houten ambtswoning van de kapitein van het plaatselijk cavalerieeskadron. Die woning maakt deel uit van een groter militair houten-gebouwencomplex ergens in het Noorden van Europa. De wanden zijn in donkerbruin hout. In de achterwand 2 à 3 niet zeer grote ramen (wegens de winterkou). Voor de ramen een schrijftafel met stoel erachter. In rechter zijwand zware houten dubbele deur naar ingangshall. Linkerwand : gelijkaardige deur naar het binnenhuis. Eventueel decoratieve ^{kachel}haard. Stoelen, zitbanken, fauteuils, tafels volgens de schikking van de regisseur. De avondverlichting gebeurt nog met petroleumlampen. We zijn einde 19e, begin 20ste eeuw.

Eerste Bedrijf :

Het is late middag en nog volop daglicht. Achter de tafel zit Berta, een meisje van twaalf met triestig gezicht blijkbaar iets vanbuiten te leren uit de bijbel die voor haar ligt. Naast die bijbel liggen ^{de}snippers van een groot halfbeschreven blad papier. Zij hoort iemand binnenkomen in de hall. Ze schrikt op en kijkt een beetje angstig naar de deur. Ze sluit het bijbelboek en legt het op de snippers om die te bedekken. Bij het opkomen van de kapitein staat ze op en gaat naast de schrijftafel staan.

Kapitein : (achter) Blijf maar, Erik ! Ik ben het !

Kapitein : (op, terwijl hij nog zijn uniformmantel uittrekt, joviaal, hartelijk.)

Dag vaders kleine meid ! Flink gewerkt vandaag ?
Berta : (Zij antwoordt niet, buigt lichtelijk en nogal gemaakt het hoofd, terwijl ze een kleine knix maakt.)

Dag vader.

Kapitein : (zijn mantel op de arm, lacht.) Ho, ho, wat krijgen we nou. Groet jij nu je vader zo plechtig ?

Berta : (benepen stemmetje.) Juffrouw Goevernante wil het zo.

Kapitein: (gaat met mantel terug in hall.) Ha ha een nieuwe les in Savoir-vivre ! (van uit de hall) Maar voor mij hoeft het niet, hoor schat !
(weer op, strekt de armen uit) Ik krijg liever een flinke zoen van mijn eigen kleine Berta !

Berta : (blijft staan, ernstig) Ik ben twaalf geworden en moet aangenomen worden zegt juffrouw. Dan is het niet langer gepast jongens en mannen te zoenen.

Kapitein : Is je eigen vader zo maar een "man"? (gaat naar haar toe, neemt haar hoofd in zijn handen en buigt naar haar over) Ik ben toch je vader.
Niet soms ?

Berta : (houdt haar kopje stijf).

Kapitein : (laat haar hoofd los) En heb je nu die les die ik je gegeven heb over Leven en Evolutie goed begrepen ?

Berta : (schudt verlegen het hoofd)

Kapitein : Hoezo niet. Ik heb ze toch zo eenvoudig mogelijk voor je geschreven.

Berta : Mama is thuis gekomen en zag het.

Kapitein : Mama thuis, vandaag ?

Berta : Vlak na het middageten.

Kapitein : Was zij dan niet op haar kransje bij de Guntrans ?

Berta : Ze kwam iets halen dat ze vergeten had.

Kapitein : (vermoedt de waarheid, gaat voorbij Berta, neemt de bijbel op, ziet de snippers) Weer de bijbel. En mijn tekst ?

Berta : Verbrand in de keukenkachel.

Kapitein : (slaat van ergernis de hand voor het hoofd)

God ! Al dat werk dat ik eraan besteed heb.

Hoe heeft ze dat gedurfd, verd...

Berta : Dat mocht ik niet lezen zei ze. Het is heiligschennis en grote zonde.

Kapitein : (neemt nu ook de snippers op) En wat had ze in godsnaam tegen die algebra-opgave die ik je gegeven had ? Waarom heeft ze die in stukken gescheurd !

Berta : Omdat het rekengeknoei is waar 'n meisje van onze stand haar hoofd niet over hoort te breken. Dat het alleen goed is voor mannen.

Kapitein : (in woede losbarstend) Dat liegt ze !

Berta : (slaat haar handen voor haar oren en krijgt angstig)

Vader ! Mama liegt niet !

Kapitein : Dan vergist ze zich ! Uit bekrompenheid en domheid !

Berta : Mama is niet dom ! Zij is mijn moeder !

Kapitein : (neemt de bijbel in zijn handen) Maar meisje er

is toch meer te leren dan de psalmen in de bijbel !
 Ook een meisje heeft hersenen en verstand ! Zovéél
 als een jongen. Ook zij moet haar geest in alle
 richtingen ontwikkelen om mens te worden. (gooit
de bijbel op de schrijftafel en gaat een stap in
haar richting. Nu veel zachter) Kom eens dichterbij.

Berta : (schoorvoetend tot op een stap van hem)

Kapitein : (met veel innigheid) M'n goeie, beste Berta, luister eens naar je vader, die niets anders wil dan je geluk! Zou je later willen worden als je zonderlinge oma, die jou soms ^{zo'n} schrik aanjaagt ?

Berta : (schudt het hoofd langzaam en behoedzaam)

Kapitein : Of als je strenge goevernante ?

Berta : (schudt weer aarzelend ontkennend) Ik moet worden als mama.

Kapitein : Moët je dat ?

Berta : (knikt heftig) Dat is de wil van de Heer.

Kapitein : Hou je zoveel van je moeder ?

Berta : Het is mijn plicht haar te eerbiedigen en te gehoorzamen, zegt ze.

Kapitein : Ben je dus ook niet een beetje bang voor haar ?

Berta : (bekijkt hem even, en buigt zwijgend het hoofd)

Kapitein : Bang zijn is niet de wil van de Heer. Voor iemand bang zijn is niet hem liefhebben. Ben je ook zo bang van mij ?

Berta : (ziet hem een hele poos aan, schudt nauw merkbaar het hoofd)

Kapitein : Dank je. (Hij gaat voorzichtig tot bij haar, drukt even haar hoofdje tegen zijn borst. Er wordt geklopt. Met schrik maakt Berta zich los)
 (Het ontzetting) Ben jij zo bang voor haar ...

Kapitein : (na korte pauze, tijdens dewelke een tweede maal geklopt wordt) Binnen !

Dominee : (op, joviaal) Goeie middag Adolf en lieve kleine Berta
Hadden jullie me niet gehoord ?

Berta : (met knix) Goeie middag, oom.

Kapitein : Goeie dag. Ja, je kloppen was ons ontgaan. We
waren..eh..in gesprek. Dank dat je gekomen bent.

Dominee : Als een van mijn schapen roept, dan komt de herder.
Het gaat over Berta?

Kapitein : Ja, straks. Eerst heb ik je nog nodig voor een
ander verdwaald schaap. Berta, lieve, wil jij nu
maar naar je kamer gaan ?

Berta : (knikt groetend naar Dominee, dan naar kapitein, ze
gaat aan die voorbij naar de binnendeur, na haar
bijbel meegenomen te hebben.)

Kapitein : En mijn zoen ?

Berta : (schoorvoetend tot bij hem. Ze geeft hem een
vluchtige zoen op de wang)

Kapitein : (pakt haar stevig vast en geeft haar een kus
op het voorhoofd)

Berta : (trekt zich los en loopt naar de binnendeur. Af)

Kapitein : (kijkt haar hoofdschuddend na. Dan tot Dominee)
Heb jij opgemerkt, schoonbroer, hoe ze zich van
mij afwendt ? Hoe vindt je dat ?

Dominee : (staat perplex) Dat placht ze niet te doen.

Kapitein : Dat verergert inderdaad. (mild verwijtend)
Het werk van jouw lieve zus.

Dominee : (haalt ongelovig de schouders op)

Kapitein : Nee 't is niet te geloven. Maar straks meer daar-
over. Eerst heb ik je hulp nodig voor iets anders.

(belt)

Dominee : Wat is er ? (Kapitein maakt gebaar van "heb geduld").

Oppasser : (klopt, binnen door de halldeur) Uw orders,
Kapitein ?

Kapitein : Heeft wachtmeester Nöjd zich al gemeld ?

Oppasser : De wachtmeester wacht al een half uur op u in
de keuken, Kapitein.

Kapitein : (dreigend) Waar ?

Oppasser : (ietwat ondeugend) In de keuken.

Kapitein : Wie liet hem daarbinnen ?

Oppasser : Ik zeker niet, Kapitein.

Kapitein : Onze nieuwe keukenmeid ?

Oppasser : Wie anders, Kapitein, mevrouw is nog niet thuis.

Kapitein : (streng) Haal hem onmiddellijk uit de keuken en
laat hem hier in de hall wachten tot ik hem roep.

Oppasser : Tot uw orders, Kapitein. (groet militair, af)

Kapitein : (tot Dominee) Moet je daarvoor even lef hebben.
Die nieuwe is er pas.

Dominee : Lef of een onuitputtelijke charme. Waarom liet
je hem komen ?

Kapitein : Hij heeft weer wat uitgehaald !

Dominee : Weer met een meisje natuurlijk.

Kapitein : Met onze vorige meid, Emma.

Dominee : O ! Die jullie vorige week verlaten heeft om op
haar zieke moeder te gaan passen ?

Kapitein : Dat gaf ze als reden op. Maar haar ^{zieke} moeder is hier
gister geweest. De ware reden is, dat het meisje

zwanger is !
Dominee : Nee ! ~~Van...?~~ Kapitein : Ja ! En van wie ...?

Kapitein : Ja van ! Onze charmante wachtmeester Nöjd.

Dominee : Dan is hij nog niet erg tot inkeer gekomen. Nog
geen jaar geleden heb je hem op het matje geroepen

- voor het geval met dat dochtertje van Hansson.
- Kapitein : Juist. Gelukkig is 't toen niet zover gekomen.
En de schoft zit al weer te flirten met onze
nieuwe... Hoor eens, nu je hier toch bent, moet
jij als zieleherder eens laten zien wat je kunt.
Veeg hem nu eens duchtig de mantel uit, de fielt.
Ik heb hem toen uitgevloekt, hem zelfs van de
karwats gegeven, maar je ziet het resultaat.
(een tikje uitdagend) Laat jij hem nu eens Gods
woord horen !
- Dominee : (inspelend op de uitdaging) Geloof jij dat Gods
woord iets uitricht bij een cavalerist ?
- Kapitein : (lacht even) Ik begrijp je. Ik zelf steek er
ook bitter weinig van op, van Gods woord,
wil je zeggen.
- Dominee : Dat wou ik zeggen, schoonbroer.
- Kapitein : Probeer het in elk geval eens met die onverlaat !
(Hij belt)
(Er wordt geklopt op de halldeur)
- Nöjd : (op, groet correct, probeert duidelijk zijn angst
te verbergen)
- Kapitein : Is het wachten je niet te lang gevallen, wacht-
meester Nöjd ?
- Nöjd : (enigszins gerustgesteld) Volstrekt niet Kapitein.
- Kapitein : Ik bedoel in die ongezellige keuken.
- Nöjd : (even beduusd nu) He...nee...nee, Kapitein.
- Kapitein : Goed dan. Je weet waarvoor ik je laat bij me komen ?
- Nöjd : (haalt als onwetend schouders op) Ik he... (er
volgt een stilte waarin de kapitein hem strak
aankijkt. Dan kleintjes) Misschien wel, Kapitein.

Kapitein : Ik wou je eenvoudig iets horen vertellen over Emma.

Nöjd : (probeert wat tijd te winnen) Over Emma, Kapitein ?

Kapitein : Ja, onze uitstekende keukenmeid, die ons zo plotseling verlaten heeft.

Nöjd : O ja..Zo ? Waar dominee bij is ?

Dominee : Geneer je maar niet, jongen. Het is mijn taak te...

Kapitein : (onderbreekt dominee bevelend) We luisteren !

Nöjd : Ja ziet u, het ging zo... we waren aan het dansen bij Gabriël... En toen opeens... heu, zegt Ludwig...

Kapitein : Laat Ludwig er maar buiten.

Nöjd : Ja maar, Ludwig...

Kapitein : Jaat hem er buiten !

Nöjd : Wel...he..ja,feitelijk was het Emma die voorstelde eens naar de nieuwgebouwde schuur van Gabriël te gaan zien...

Kapitein : Ha, ha, Emma heeft dus jou verleid, in plaats van jij haar ?

Nöjd : Ba... toch bijna... zo goed als, Kapitein.

Kapitein : Hou liever die dwaasheden voor je, Nöjd..

Nöjd : Ik wil alleen maar zeggen, dat als een meisje niet wil, er ook niets van komt, Kapitein !

Kapitein : Draai niet om de pot. Kort en goed. Ben jij de vader van het kind dat zij verwacht ?

Nöjd : (houdt zich dom) Is zij ... ?

Kapitein : Ja ! En jij bent de vader ! (pauze) Nietwaar ?

Nöjd : Hoe kan ik dat nou weten ?

Kapitein : Kun je dat niet weten ?

Nöjd : Dat kan een man toch nooit weten.

Kapitein : Hoezo ? Was er nog iemand anders in die schuur ?

Nöjd : Toen niet nee. Maar ik weet lang niet of ik de enige was. Emma was geen doetje meer...En Ludwig, geloof me (voltooit de zin met een gebaar)

Kapitein : ^{(Ja, ja,} Je probeert Ludwig de schuld te geven.

Nöjd : Je weet nooit wie je de schuld moet geven. Ludwig draaide alleszins ook om haar heen !

Kapitein : ^{(Zo, zo,} Maar jij bent het toch die Emma beloofd hebt met haar te zullen trouwen.

Nöjd : (grijns) Dat zegt toch iedereen...nietwaar...

Kapitein : ^{Wat !!!} Moet je wel...anders...

Kapitein : (wil woedend op Nöjd afvliegen) Gemene kinkel... dat is toch...

Dominee : (springt tussen hen beiden, kalmerend)... het gewone liedje, Kapitein. (tot Nöjd, zacht, bijna zalvend) Kom, Nöjd, je zult toch mans genoeg zijn om te weten of jij de vader bent !

Nöjd : Ik heb toen natuurlijk wat met haar uitgehaald, maar dominee weet toch zelf wel dat er daarom niet altijd iets van moet komen.

Dominee : Nöjd, dat zal in die schuur wel niet de enige keer geweest zijn...

Nöjd : (protestgebaar)

Dominee : Ik moet het niet weten. Het doet niets ter zake. Er is nu wèl iets van gekomen. En door jou ! Jij kunt onmogelijk dat meisje met het kind laten zitten. Dat kun je gewoon niet. Jij moet met haar trouwen...

Nöjd : (onderbreekt) Dominee...

Dominee : Of!.of...altijd zeker voor dat kind helpen zorgen. Dat is je plicht als man, als soldaat, als christen.

Overigens denk aan je carrière bij het leger...

Nietwaar, Kapitein ?

Kapitein : (haalt de schouders op en wendt zich af) Hij moet het weten...

Nöjd : Goed, maar als ik voor dat kind moet opbrengen, dan Ludwig ook.

Kapitein : (in plotselinge woede) Genoeg nu met die komedie. Ik breng de zaak voor de legeroversten en de rechter. Genoeg nonsens !! Ingerukt !

Nöjd : (slaat de hakken tegeneen en gaat met gebogen hoofd en zeker geen militaire pas naar de halldeur)

Dominee : (hem na) Nöjd. Nog één moment.

Nöjd : (zich omwendend) Dominee ?

Dominee : Bedenk, het is toch te laf een meisje zo maar in de steek te laten, na zo zwaar met haar gezondigd te hebben. Nietwaar ?

Nöjd : Ik herhaal, Dominee (met echte wanhoop in de stem) als ik zeker was dat ik de vader van het kind ben, dan zou ik niet aarzelen... Maar zeker is een man nooit. Nooit ! En je hele verdere leven het kind van een ander met je meeslepen is ook niet zo leuk...

Kapitein : (streng) Ingerukt zei ik.

Nöjd : (groet weer en opent de halldeur)

Kapitein : En niet weer naar de keuken, hoor je ! Dat ik je daar nooit meer aantref ! (Nöjd af)

Dominee : Wat bezielde je plotseling ?

Kapitein : Je beseft toch wel dat je daar je tijd stond te verliezen.

Dominee : Met geduld, Adolf...

Kapitein : Geduld, geduld. Was dat hem nu eens flink de les lezen ?

Dominee : Ik deed dat toch.

Kapitein : Deed je dat ? Ik heb je alleen wat zalvend horen staan mummelen ! Bijna smeken was 't ! Tegen zo'n doorgewinterde vlegel.

Dominee : ^{Ja...} Eerlijk gezegd, ik wist niet goed wat ik zeggen moest. Het is erg voor het meisje, zeker. Maar is het voor de jongen niet even erg ? Ja erger. Anders zo'n fidele, goeie kerel. Jij zelf zegt dat hij een voorbeeldig soldaat is. En voor misschien die ene misstap moet hij... Verbeeld je een moment dat hij waarlijk niet de vader is. Zij kan altijd nog een goede betrekking krijgen als voedster in een deftige familie. Maar hij ? Zijn toekomst kan voor goed geruïneerd zijn als hij gedegradeerd of uit het leger gezet wordt.

Kapitein : Ja, onder ons.. ik zou ook niet graag zijn rechter (kalmer) zijn. Die onverbeterlijke rokkenjager is zeker niet onschuldig, maar hij heeft op één punt gelijk : in een geval als dit treft het meisje of de vrouw de meeste schuld.

Dominee : Adolf, met welk recht veroordelen wij ?

Kapitein : Omdat het leven niet mogelijk is zonder wet, orde, trouw en zekerheid. Bij de vrouw in de eerste plaats.

Dominee : (schudt het hoofd, zucht) Maar het doel van mijn bezoek zou Berta zijn. Heb je soms iets tegen haar toekomstige aanneming ?

Kapitein : Nee. Dat is zonder belang voor mij. Dat laat ik aan jou over. Over haar overtuiging beslist ze later zelf wel. Als ! Als zedannog in staat zal zijneigenmachtig te beslissen.

Dominee : Ik begrijp je niet.

Kapitein : Van veel meer belang is haar hele opvoeding !
Haar leven hangt daarvan af en die opvoeding dreigt een ramp te worden. Ik heb je hulp nodig.

Dominee : Als haar geestelijke leider ...

Kapitein : Nee, nee, als man ! Als mens !

Dominee : (bezielt hem, niet begrijpend)

Kapitein : Snap je 't niet ? Nee ? Het is hier een huis vol vrouwen. En je weet toch dat ze haar allemaal op hun manier willen opvoeden ! Dat wil zeggen haar verstikken in vooroordelen !

Mijn schoonmoeder, jouw moeder, wil er een soort spiritiste van maken geloof ik.

Dominee : Je maakt grapjes.

Kapitein : Zeker niet. Ze wil bij Berta de geest inblazen van jullie roemrijke geslacht, ^{hele rij} de glorierijke methodisten-predikanten ! Je zuster Laura wil vooral dat haar dochter Berta - let wel ze noemt haar nooit onze dochter - een voorname, koele dame wordt, die waardig met een eerwaardige dominee trouwt, om de traditie van jullie familie voort te zetten. Geen moderne geleerdheid ^{die des duivels is:} Vroomheid, liefdadigheid, kransjes, koortje leiden, bloemetjes schilderen op kussens en tafellakens, tombola's enz. Zeer interessant bestaan. Haar goevernante gaat een stap verder. Mijn Berta - let wel mijn Berta ^{zegt ze ook-} moet van haar een dorre, mannenhatende methodiste worden. Ze mag van nu af geen jongens of mannen meer zoenen. Heidens en zondig is dat. Je hebt net gezien hoe ze haar eigen vader ontwijkt.

Dominee : Ben je nu niet aan het overdrijven, Adolf. Gaat